
Vennligst meld adresseforandring

VINDEREN HISTORIELAG

ISBN 0804-3256

Postboks 90, Vinderen
0319 OSLO

Hjemmeside: <http://www.vinderen.historielag.org>

Årskontingent: kr 100,-

Bankkonto: 7874 05 98200

Telefon: 22 50 70 83 - Per Henrik Bache, pbache@online.no

Redaktør: Finn Holden, fholden@c2i.net

45

INNHOLD

Nytt fra leder	2.omslagsside
Redaktørens spalte	2.omslagsside
Årsmøte 25.mars 2003	1
Finn Holden: Dr.Holm – en av herrene som åpnet Voksenåsen	2
Bjarne Mjaaland: Akebakke og aking i Holmenkollåsen	11
Kulturhistoriske skilt i Oslo	18
Årsmelding 2002	19
Valgkomitéens innstilling	20
Evelyn Borchsenius: Julemøte 2002	21
Wenche Undrum: Lysebu	22
Lars Holden: Norsk Regnesentral 50 år	26
Bjørn Pedersen: Likvidering for øynene på Vinderenelever	32

MEDLEMSBLAD FOR

VINDEREN HISTORIELAG

BYDEL VINDEREN

12. årg.

Fra Froen til Frognersteteren

1/2003

NYTT FRA LEDER

Et riktig godt nytt år til alle medlemmer av Vinderen Historielag!

Vi takker for all interesse i året som gikk, både for deltakelse i møter og for gode samtaler ved mer tilfeldige treff. Vi ønsker alle at vi sammen kan gjøre vårt til at Historielaget kan fortsette sin fine utvikling.

Medlemstallet har vist en svak nedgang siste år, fra 1045 til 1025 pr 31.12.02.

Vi har nok fått flere nye medlemmer, men naturlig frafall spiller inn. Vi håper at flere unge får interesse for lokalhistorie slik at tilgangen blir større enn avgangen i 2003.

Boligbyggingen i vår bydel har opptatt oss meget også i 2002, vi er svært glade over den foreløpige utviklingen på Storebrandtomten. Måtte husmannsplassen Hagan kunne fortsette å eksistere som den er. Vår ønskedrøm er å gjøre den til et kultursenter for hele bydelen. Her trenger vi samarbeid med flere og ikke minst midler til å gjøre drømmen virkelig.

Planen for vårturen i år er en tur langs Sognsvannsbekken, mer i neste nummer.

Vi mottar gjerne bilder til avfotografering, husk at vi må ta vare på minner fra hele det forrige århundre, bilder fra 50-, 60- og 70-årene har også interesse.

Historielaget trenger å få inn yngre krefter i styre og stell. Derfor tar leder ikke gjenvalg i mars. Det har vært fantastisk å sitte i styret i 10 år og ikke minst fått lov til å være leder i fem av dem.

Jeg vil takke dere alle for samarbeid og hygge og ser frem til å møte dere til lokalhistorieprat også som alminnelig medlem av Historielaget.

Anne-Wenche Ore

REDAKTØRENS SPALTE

Med dette bladet begynner vi en serie om de personene som har formet bydelen. Vi har tidligere hatt en stor artikkel om den første av disse, en av de store i hele byens historie: Thomas J. Heftye, skrevet av oldebarnet Christine Cappelen Heftye i bladet nr. 1994/3, nr. 11. Vi fortsetter med de tre neste som skapte bydelen: dr. Ingebrigt Holm, veidirektør

Hans Krag og borgermester Evald Rygh. Til artikkelen om dr. Holm har jeg stor hjelp av boka til tidligere turistsjef på Geilo, Ulf Kløve, og dr. Holms barnebarn Vibeke Sveaas. Dette er blitt en lang artikkel, også fordi stoffmengden har vært stor. Men dr. I. C. L. Holm har hatt stor betydning for vår bydel.

Har noen av medlemmene stoff om de menn som skapte bydelen, vil jeg være takknemlig.

Norsk Regnesentral er ett av de nye byggene i Forskningsparken i Gaustadbekkedalen i utkanten av Bydel Vinderen. I 2002 feiret Regnesentralen 50 år, og i den anledning har vi fått tilsendt artikkelen om jubelanten. To av de mest sentrale personene i oppbyggingen av Norsk Regnesentral, Kristen Nygaard og Ole-Johan Dahl, fikk "databehandlingens Nobelpriser" for 2000 og 2001.

Finn Holden

Vinderen Historielag inviterer til årsmøte 2003

tirsdag 25. mars 2003 kl. 1900 på Diakonhjemmet

Saksliste til årsmøtet:

- 1) Valg av møteleder
- 2) Valg av referent og to medlemmer til å underskrive protokoll
- 3) Godkjenning av innkalling og saksliste
- 4) Godkjenning av årsmelding og årsregnskap
- 5) Innkomne saker til årsmøtet
- 6) Valg av nye styremedlemmer
- 7) Valg av valgkomite og revisorer
- 8) Årsprogram

Saker som medlemmene ønsker skal bli tatt opp på årsmøtet,
bes sendt til sekretæren Per Henrik Bache senest én uke før
årsmøtet.

Medlemmenes 5 min. Årsmøtet avsluttes ca. kl. 1945.

Etter årsmøtet kåserer
Frank Ødegaard
om

Oslos boligarkitektur fra 1890 til 2002

Enkel servering

Velkommen til årsmøtet

På vegne av styret
Anne-Wenche Ore
leder

DR. HOLM – en av herrene som åpnet Voksenåsen

AV FINN HOLDEN

Ingebrigt Christian Lund Holm ble født i Skien 20.10.1844 som sønn av garvermester John Olsen og Sara Elisabeth, født Lund. Han fikk i 1868 tillatelse til å anta familienavnet Holm etter sin onkel og fosterfar Carl Chr. Holm, Skien. Han tok artium 1864 i Skien og ble cand. med 1872.

Først praktiserte han som lege i Larvik 1873-78. Her oppdaget han på en bordtomt like ved Farriselven en sveltelig, alkalisk kilde, senere kalt Kong Haakons kilde og flere jernkilder. Han opprettet i 1880 Laurvig Bad, hvor han var lege og eieier til 1893. Da ble badet aksjeselskap med Holm som formann.

Da jernbanen kom til Larvik og ble lagt like ved Kong Haakons kilde, stengte den for badet. Da kjøpte dr. Holm Nanset

utenfor byen og flyttet badet dit opp. Det mineralrike vannet ble først solgt under navnet "Salus", senere "Farris". I annonser fra 1890-årene markedsførte han "Farris" som "det fortrinlige, vel-smagende Taffelvand fra Laurvig Bads radioaktive, alkaliske Mineralvandskilde". Farrisvannet "anvendes kurmesig ved Gigt, Nyregrus, Kronisk Rheumatisme, ved Katarr i Svælg, Aandedræts- og Fordøielses Organer samt efter Infektionssygdomme." Avisene skrev begeistring om kilden: "Dette dyre vann kommer like frem av jordens indre og blir borte foran nesen på oss."

I Kristiania stiftet han Christiania Bad i 1883, der han var adm. direktør til 1895, og hvor han innførte badstubadet. Han var rådgiver ved opprettelsen av nye folkebad over hele landet.

Anleggene på Holmenkollen og Voksenåsen

Sammen med veidirektør Hans Krag og borgermester Evald Rygh stiftet han 1888 Selskabet for Anlæggene paa Holmen- og Voxenkollen, som kjøpte 400 mål skog av Vestre Holmen og 200 mål av Voksen for å åpne området for byens befolkning. Holmenkollselskapet solgte 100 mål til dr. Holm for at han skulle bygge både en kuranstalt og en restaurant i åsen. Tuberkulose herjet stygt i landet, og helsebringende "sund skovlugt" var et kriterium for helbredelse. Men hotellene fikk en videre betydning. De åpnet folks

øyne for de enestående naturherlighetene som omga hovedstaden.

Først bygde dr. Holm Holmenkollen Touristhotel, som ble åpnet i september 1889 og som fikk stor tilstrømning fra første dag. Norsk Idrætsblad skrev om begivenheten:

”For nogle Aar siden var der bare ganske faa som feredes oppe i Høiden. Nu har hele Byen sat Stævne her i vor Boulogneskov. Her bræder sig et Kokekterri i Dragt og Kostume der ikke giver en eneste Storstad noget efter; men simpelment overtrumfer alt ved sin Eiendommelighed, som Norges Hovedstad vil blive alene om.”

Københavnnavisen Berlingske Tidende var enda mer begeistret: ”Her er en af de skønneste Udsigter i Europa, der vistnok snart bliver verdensberømt - den nye Udsigt Holmenkollen kaldet.”

I en ”jubileumsartikkel” i Aftenposten

26. september 1984 (95 års jubileum) blander avisen bygningene. Den skriver: ”Det var åpningen av Holmenkollen Sanatorium (nå Holmenkollen Park Hotel Rica) som hadde lokket store mengder opp i høyden denne septemberdag for 95 år siden.” Avisen forteller om hvordan man klarte å få brakt de store tømmerstokkene og alt annet tungt materiale opp i høyden med den tids transportmidler, hest og slede (eller vogn). Avisen skriver: ”Men med fire prustende hester foran lyktes det på rekordtid. Etter ett år sto hotellet ferdig.”

Besserudmyren ble demmet opp for å skaffe vann til hotellet til ”ikke liten ergrelse for datidens jegere, som hadde drevet jakt på rugde og storfugl her i flere år. .. Elektrisk lys var det selvsagt ikke i hotellet, men ”Brennende talglys og åpen ild, ”Peis kaldet” (nytt ord i 1889?) i storstuen, overveldet nærmest alle som

Det første Holmenkollen Touristhotel, postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

var møtt frem til denne store dag.” (Ifølge Norsk Språkråd er 1889 trolig første gang ordet ”peis” forekommer skriftlig på norsk.)

Avisen skriver om hvordan gjestene, de syke og de friske, kom opp til hotellet: ”Det foregikk på den mest bekvemme måte i praktfulle landauere med kusker i elegant livré svingende sine ”Svøber med Smeld og Eleganse.” Lesere av dette medlemsblad nr. 1992/4 vil vite at de flotte ekvipasjene var stasjonert på Holmenkollen Skysstasjon. Huset ligger der ennå i svingen ved Besserud stasjon.

Turisthotellet brant allerede 1895, ble gjenoppført året etter langt større og flottere, og utsmykket av en rekke av samtidens fremste kunstnere. Men det nye hotellet ble rammet av lynnedslag og brant ned igjen 1914, og tomten er i dag parkeringsplassen foran VM-bygget.

I 1890 flyttet dr. Holm fra Kristiania

opp til Villa Fagerli på Holmenkollen og ledet anlegget som direktør og lege inntil 1897. I 1891 bygde han kuranstalten Holmenkollen Sanatorium lenger opp i åsen og Midstuen sportsstue for sportsungdom lenger ned. Etter at det andre turisthotellet brant ned, overtok sanatoriet navnet turisthotell.

I Aftenposten i april 1912 var han opptatt av hvordan en skulle trekke til seg et internasjonalt publikum. ”På Besserudtjernet burde der anlegges en tidsmessig skøytebane opplyst med elektriske buelamper langs stranden. Hockey, curling o.s.v. kunne etterhånden føyes til. Hva ville ikke skøytefester kunne bli i disse omgivelser og med det vakre turisthotell i umiddelbar nærhet! En akebakke fra Voksenåsen like ned på isen ville også uten større utgifter kunne anlegges.”

Senere anla han Voksenkollen

Det andre Holmenkollen Touristhotel, postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

*Holmenkollen Sanatorium. Postkort utlånt av Ivar Ulvestad
Den gamle delen av Holmenkollen Park Hotel Rica i dag. Foto: Clemens Saers*

Voksenkollen Sanatorium 1904. Postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

Sanatorium, Soria Moria, som det ble kalt av dr. Holms venn Edvard Grieg, en av stamgjestene. Det sto ferdig i 1900 med over 100 rom, både som et ordinært turisthotell og med alle fasiliteter for et sanatorium for rekreasjon og helse. Han hadde regelmessige musikkafteener på Sanatorietet og søkte Holmenkollbanen om rabatt på billettene for musikerne.

Etter unionsoppløsningen i 1905 hadde Soria Moria store tap, og dr. Holm trakk seg fra den daglige driften i 1909. Da hadde han for lengst engasjert seg i et nytt hotellprosjekt. Soria Moria brant i 1919. Leserne av nr. 1999/3 og 1998/4 husker at denne brannen førte til politietterforskning for mulig ildspåsettelse og forsikringssvindel.

Dr. Holms hotell på Geilo

I slutten av 1890-årene dro dr. Holm

veien opp med båt og hest fra Larvik til Kongsberg og videre til Skurdalen. Her bodde han på de gamle innkvarteringsstedene på Geilo, Pålgård og Gjeilo Gård. Som lungespesialist hadde han besøkt sanatorier i Sveits og var opptatt av høyfjellluftens helsebringende virkninger.

Like etter århundreskiftet begynte byggingen av Bergensbanen, og dr. Holm korresponderte med NSBs hovedstyre om plasseringen av stasjonen på det lille stedet Geilo. Sommeren 1906 begynte utgravningen av hotelltomten, men skjøtet på eiendommen ble først skrevet tre år senere. I skjøtet fikk han grunneieren til å forplikte seg til "Ikke yderligere at avstaa tomt av sin eiendom til hotell eller sanatoriedrift." Utøvende arkitekter var, som på Holmenkollen, arkitektene Holm Munthe og Ole Sverre. I Hallingdal var dr. Holm spesielt interes-

Dr. Holms Hotel på Geilo, nær stasjonen og slalåmanlegget, som er kommet etter hans tid. Foto fra "Hotellet med de ni liv".

sert i kunsthåndverk. Han kjøpte inn kostbare bondemøbler og dekorasjons-gjenstander, som fikk plass på anleggene på Holmenkollen, Voksenkollen og på Dr. Holms Hotell.

Dr. Holms Sanatorium og Høifjeldshotel ble innviet av kong Haakon 7. 27. november 1909 samme dag som kongen også åpnet Bergensbanen for drift. Fru Holm var meget musikalsk og trakterte ofte flygelet under middagene på Dr. Holm. En svensk gjest skrev om dr. Holm: "Om kvällarna brukade den kortvuxne, vitskjäggige doktor Holm sjunga för den beundrande dampubliken i sällskapsrummet. Glansnumret var "Die beiden Grenadiere." Eldre bygdefolk på Geilo forteller at dr. Holm var en korrekt herre. Svært nøye i sin påkledning. Hvit stråhatt med et mørkeblått bånd om sommeren, bowlerhatten kom frem ved høstleite, og den

bar han praktisk talt hele vinteren. Han hadde ingen omgang med bygdas folk. Han må ha hatt liten tid til fritidsaktiviteter. De sier at han spilte tennis. Vi vet at i Kristiania og i Vestfoldtiden var han en ivrig svømmer og badstubader.

Dr. Holm sa i et intervju med Morgenbladet i 1913 at om ikke de sanitære forholdene ble bedre ved innkvarteringsstedene i dalene og fjordene, ville Norge bli kjent som et annenrangs turistland. De første vannklosetter kom til Maristuen i 1894, Hotell Mundal i 1907 og Dr. Holms i 1909. "Når det gjaldt dusj, så stoler nordmennene på sine fossefall," hevdet enkelte engelske turister.

Knut Hamsun har bodd på Laurvig Bad, senere i Holmenkollen, og etter at Bergensbanen åpnet, var han flere ganger på Dr. Holms. Av et notat fremgår det at han betalte for seg ved å holde

foredrag for de lungesyke pasientene. Dr. Holm var opptatt av å aktivisere gjestene. Kanskje er det han som er modellen til doktoren i "Siste Kapitel": "Doktoren hadde rådslått med inspektøren om at få noget i stand, en oppmuntring for gjestene, noget tiltrekkende, skirenn i bakkene, skøytelep på fjellvannene. Jaha, jo det skulle skje noget."

Det var særlig luften på Geilo som ble markedsført. Han kalte den "champagneluft". Blandingen av løvskog og nåleskog ga en spesiell ozonluft, som virket helbredende på pasienter med luftveislidelser.

Ved siden av dette tok dr. Holm initiativ til stiftelsen av Den norske Kurstedforening, og til opprettelsen av Kysthospitalet i Fredriksvern (Stavern) og var aktiv i arbeidet for å oppføre en bygning for Det norske medicinske Selskap, der han satt i byggekomiteen.

I 1915 etablerte en rekke kjente mennesker som generalkonsul Rudolf Olsen, tidligere statsminister Christian Michelsen, Wilhelm Henie med flere Norsk Hotelcompagnie med forretningsadresse Geilo. Selskapet drøftet å kjøpe fjellstuene på Finse og Haugastøl og bygge et "paladshotel" på Timbrehaugen ved Dr. Holms Hotell. Dette førte til at I. C. Holm solgte sitt hotell til det nye selskapet i mai 1916. Dr. Holm vendte tilbake til Kristiania og bygde i 1917 Holmsborg Sanatorium på Vettakollen. Her døde Ingebrigt Holm 19.11.1918.

En imponerende livsgjærning var over. Han minnes ved Dr. Holms vei og bauta i Larvik og Dr. Holms vei i Holmenkollåsen.

Ingebrigt Holm var lungespesialist og foretok en rekke studiereiser innenfor

området lungesykdommer og badebehandling og skrev også en rekke artikler og avhandlinger om "koldtvannskurer", "mineralkilder", "Faren ved anvendelse af kolde søbad, navnlig hos børn", "kysthospitalet for kjertelsvage børn", "Om gytjemassage", "Bidrag til badstubadets utvikling som folkebad i vort land" og om lysbehandling. Han skrev en bok i 1885 om "Bruken av bad ved offentlige anstalter og i hjemmet". Her står det bl.a. "Vi finner det nødvendig å vaske vårt ansikt, våre hender flere ganger daglig, hvorfor ikke også vårt øvrige hudsystem minst en gang ukentlig? Vi sender jo våre klær til vask, men de fleste lar skitten ligge på huden sin. Spesielt røkere, lett gjenkjennelig ved sin gråaktige hud og sitt svake immunforsvar, bør av hensyn til seg selv og sine omgivelser søke til daglige bad."

Dr. Holms privatbolig i Holmenkollåsen, Villa Fagerli. Postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

Hustavle på Dr. Holms Hotell

1. Tag dype aandedrag. Øv dig deri, indtil du i hvert aandedrag kan optage den dobbelte mængde luft af hva du nu i almindelighet gjør.
2. Hold ryggen ret og skuldrene tilbake, saa faar lungerne plads til at kunne modtage mer luft hver gang du indaander.
3. Sørg for at aande i ren luft og husk at det er du selv og andre mennesker der først og fremst fordærver luften
4. Lad sovekammerets vindu staa aabne dagen igjennem og sørg for at sengene timevis staa opslaaede. Dette gjelder sommer som vinter.
5. Sanatoriet udtrykker haab om at pasientene ikke røger. Skulde saa skje, maa luft af tobakk ud straks. Lad navnlig ikke børn indaande tobaksrøg.
6. Hold dig selv ren og bær rene klæder, thi sved og smuds paa hud og klæder fordærver mest af alt luften i rummet.
7. Frygt ikke den kolde luft, hvis den kun er ren. Intet forkjøler mer end uren varm luft. Den er tung at aande i og for tynd for dine lunger.
8. Før en haardnakket kamp mot støvet, thi støv fordærver luften.
9. Pust ofte for aapne vinduer, tilbring mest mulig tid i det fri, trav dyktig lange turer hver dag.
10. Frisk luft er den bedste læge og den bedste medicin.

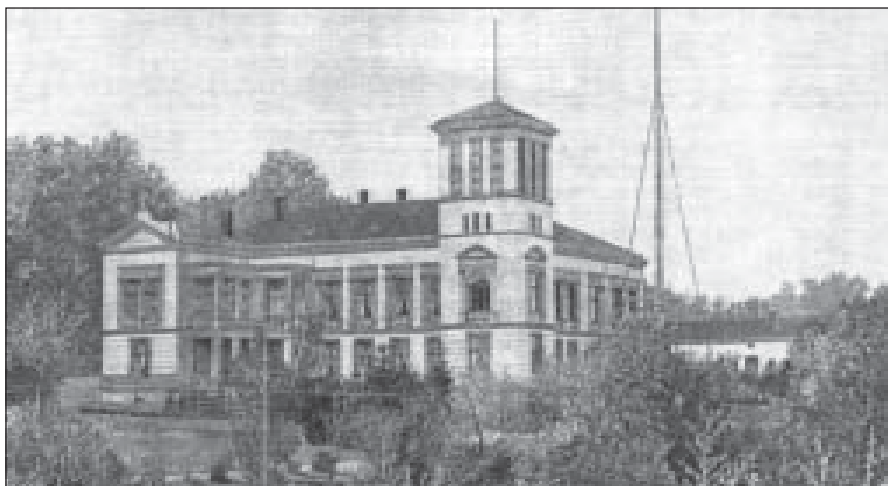
Husk paa Gjeilo er dær den rene champagneluft – og den koster intet!

* * *

På kjøkken og betjeningsstuen var det også slått opp en del regler som doktoren ønsket skulle følges.

Forbud og leveregler

1. Det er strengt forbudt at røge paa kjøkkenet og i betjeningsstuen. Betjeningen har heller ikke lov at røge i hotelleets spisesal og salonger.
2. Luft spisestuer før og efter alle maaltider.
3. Luft dagligværelsene om natten. Husk at natteluften er renere end den om dagen.
4. Luft kjøkkenet og spiskammerset vel og ofte.
5. Vask dine gulve, fei dem ikke. Tørr støv med vaad klud, thi saa fjernes støvet og hvirvles ikke op i luften.
6. Vask ofte gardiner og andre støvsamlere, det friskner luften i rommene.

*Dr. Holms første kurssted, Laurvig Bad. Her fant han Farriskilden.
Dr. Holms siste kurssted, Holmsborg, senere Vettakollen Hotel. I dag Oslo
Montesorri Skole. Foto Clemens Saers.*

Kilde:
Aftenposten 26. september 1984.
Gade, F. G. i Norsk Biografisk Leksikon, bind VI, Oslo 1934.
Holden, Finn: Vinderen fra fangstboplass til moderne bydel, Oslo 2000.
Kløve, Ulf: Hotellet med de ni liv. Doktor Holms hotel 1999.
Utklippsarkivet på Nasjonalbiblioteket

AKEBAKKE OG AKING I HOLMENKOLLÅSEN

AV BJARNE MJAALAND

Pioneren Thomas Johannessen Heftye

Finansmannen Thomas Johannessen Heftye var født i 1822. Hans bestefar innvandret til Norge fra Sveits som 20-åring, og i 1818 stiftet han sammen med sin sønn det handelshus som skulle bli det største i hovedstaden i siste halvdel av 1800-tallet.

I 1854 kjøpte Thomas Johannessen Heftye store skogarealer omkring Nøkle-vann i Østmarka, og i 1856 bygget han sin sommerresidens på Sarabråten. I 1864 og 1884 kjøpte han Holmen-, Frogner- og Frøenskogene. I 1867 bygget han Heftyehuset på Frognerseieren som sin vinterresidens. Han la til rette for Christi-aniborgernes bruk av hans skoger til friluftsføremål med blant annet servering for turpublikum på Sarabråten og Frognerseieren. Da Heftye kjøpte skogene nord for byen, førte det bare en dårlig stølsvei til Frognerseieren fra Grime-lundsgrinden ved Holmenveien forbi de to Slemdalsplassene, Svendstuen og Midtstuen og derfra opp de bratte bakkene til Frognerseieren. Man regner med at Frognerseierveien sto ferdig til bruk til åpningen av Heftyehuset i 1867. Fra Svendstuen til Frognerseieren ble Frognerseierveien etter hvert også kalt Korketrekkeren.

Holmen- Voksenkollselskapet

Holmen-Voksenkollselskapet ble stiftet i 1888 og oppløst i 1923. De drivende kreftene i selskapet var veidirektør Hans Hagerup Krag, borgermester Evald Rygh og lungespesialist Ingebret Christian Lund Holm. Om veidirektøren er det sagt at han ”til stadighet ristet en strøm av ideer ut av sitt erme”. Han uttalte selv: ”Om blott en av hundre ideer er brukbar, vil jeg likevel være fornøyd med resultatet.” I de seks årene selskapet var i aktiv virksomhet, ervervet de 630 dekar skog i området omkring Holmenkollen. De bygget Holmensetra, reiste utsiktstårn på Besserudhøyden, Holmenkollen og Voksenkollen, bygget dam og rensed Besserudmyra med vakre vannspeil, opprettet kontrakt med Foreningen til Skiidrettens Frømme om areal til den ski-

bakke som ble utgangspunktet for utviklingen av Holmenkollbakken. Selskapet bygget også Holmenkollveien (Keiser Wilhelmsvei til 1946) fra sydenden av Besserudtjernet til Heftyesvingen ved Wilhelmshøj og Voksenkollveien til Kragstøtten. De bygget stuer, skiløyper og traseer for aking, og sist, men ikke minst, avsatte de tomt til et kapell som ble åpnet som bedehus i 1903 og vigslet som kapell i 1913. I 1894 testamenterte Holmen-Voksenkollselskapet sine eiendommer til Kristiania kommune.

Akesportens utvikling

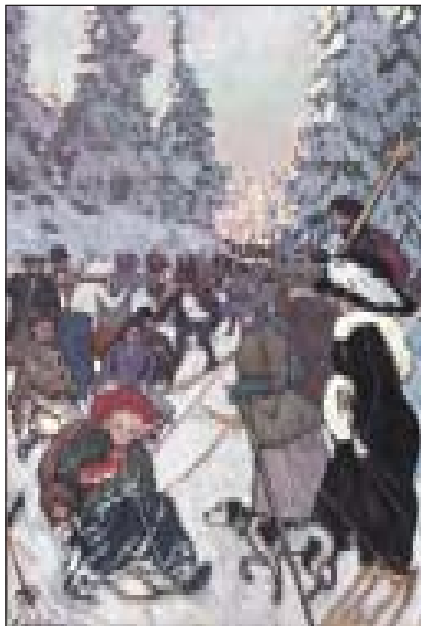
Akesportens utvikling på denne tiden var delvis et resultat av veibyggingen i området mot slutten av 1800-tallet. Akingen var lett å lære, og utstyret, fiskekjelke med styrestang, kunne leies for en

Kjelkeutleie på Frognerseteren. Oslo Bymuseum.

Akekonkurranse i Korketrekkeren. Postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

Akere ned Korketrekkeren. Håndkolorert postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

billig penge. Like viktig var nok at guttene kunne ta jentene i favn og endatil holde om dem i fullt dagslys. Allerede i Holmen-Voksenkollselskapets aktive tid omkring 1890 hadde akingen stor fremgang. I saksdokumentene for selskapets gave til kommunen i 1894 heter det om akingen: "Kjælkeaging på Chausseen har i det sidste Aar været tillat efter kl. 7 aften paa de Aftener da der er Maaneskinn".

Vinterturistforeningen som ble akeklubb

I 1899 møttes en del ærverdige menn på Grand Hotell for å stifte Norsk Vinterturistforening. I utkast til vedtekter heter det blant annet: "Foreningens Formaal er at virke for Utvikling af Reise og Fritidsliv i Norge". Til foreningens formann ble valgt Emil Roll. Vinterturist-

Avistegninger, ukjent tegner.

foreningen var særlig opptatt med å legge til rette for å bringe engelske vinterturister til Norge, et arbeid de ikke lyktes med. Det endte med at foreningen ble oppløst, og eiendelene overført til Foreningen for reiselivet i Norge. Vinterturistforeningen hadde på generalforsamlingen i 1900 fattet følgende vedtak: "Det henstilles til Bestyrelsen at have sin Opmerksomhet henvendt paa hvorvidt Foreningen ikke burde virke for at Kjælkeakingen paa Keiser Wilhelms vei bliver tilladt som før eller for Anlegget af en særskildt Agebakke i Christianias Omegn".

I 1904 ble Vinterturistforeningens protokoll snudd, og den ubrukte del tatt i bruk av Akebakkekomiteen som offisielt ble oppnevnt samme år. Med veidirektør Krag som formann la Akebakkekomiteen i 1904 frem et omfattende forslag til bygging av nye traseer for aking og utbedring av eksisterende veier.

1. Ny Akebakke fra Voksenkollveien ved Anne Kure Hotell til Peisestuen

2. Ny Akebakke fra Peisestuen til Midtstuen
3. Utbedring av Frognersesterveien, Korketrekkeren for aking

Anleggskostnadene ble beregnet til å beløpe seg til kr 7000 med kr 2000 til årlige vedlikeholdsutgifter. Frognersesterveien ble utbedret for aking, og ny akevei ble bygget fra Peisestuen til Midtstuen i 1904. Av utgiftene dekket Christiania Brændevinsamlag kr 2000. Resten ble dekket av Akeforeningen som ble stiftet i 1905. Akebakken fra Peisestuen til midtstuen er blitt kalt både Nye Akevei og Peisestuveien. Frognersesterveien er i årenes løp blitt utbedret som akebakke.

Akesportens tilpassing til akebakken

Ennå var akesporten langt fra akseptert av alle. Det skjedde en del akeulykker, og akerne selv mente at det skyldes uforsiktighet. Akingen kom også i konflikt

med de fastboende og spaserende.

Fossheim Pensjonat på Svendstuen ble på søndager med stor aketrafiikk helt innestengt. Holmenkollbanen ble etter hvert sterkt opptatt med utleie og transport av kjelker. I 1903 ble 1200 kjelker fraktet med Holmenkollbanen, og i 1910 var tallet kommet opp i 43 000.

De første akekonkurranser ble holdt i Korketrekkeren i 1922 etter at formannskapet hadde sagt nei i 1921. Ikke alle var begeistret for Korketrekkeren brukt til konkurranseaking. I et innlegg i Middagsavisen i 1921 heter det: ”Jeg elsker at tumle med min kjælke ned Korketrekkeren på nogle få minutter. Jeg elsker at ake i månelyse nætter, at ake sagtelig over hvite veier med en søt liten pike på kjælken. Det må til. Men kommer det nogle og sier at det er sport det jeg driver med, så er det i tilfælde en liten ædel sport. Og dårlig sport driver man ikke med damer”.

I mange år sto det også strid mellom akerne og skiløperne om bruken av

Korketrekkeren. Akerne hevdet at de var de første som hadde tatt Korketrekkeren i bruk, og at akerne hadde førsteretten, noe skiløperne ikke var enig i. Første gang det ble arrangert billøp i Korketrekkeren, var i 1921, noe som gjentok seg til slutten av 1930-årene. Søndag den 18. august 2002 feiret Norsk veteranvognklubb sitt 50 års jubileum med billøp i Korketrekkeren!!!

Heftyebakken

Med arbeidskraft fra ledig ungdom og tilskudd fra stat og kommune ble Heftyebakken bygget som akebakke i 1930 fra Frognerseteren til Svendstuen. Under anlegget ble det visstnok nytt adskillig akevitt, noe som førte til at bakken også fikk navnet ”Akevitten”. Anlegget var ikke særlig vellykket. Den nedre delen ble altfor flat. På denne tiden ble også betongsvingen bygget. Den bandt Korketrekkeren og Heftyebakken sammen. Heller ikke den ble særlig

vellykket, og den ble nedlagt som akebakke i 1950-årene.

Dagens ordning

I 1950-årene ble all aking ført tilbake til Korketrekkeren med start ved Heftyehuset på Frognerseieren og med innkomst ved Midtstuen stasjon. All trafikk med bil og spaserende ble da henvist til Vinterveien på østsiden av Korketrekkeren og Midtstuen. Vinterveien begynner ved barnehagen på Midtstuen og går inn på Bomveien nord for husmannsplassen på Midtstuen. Samtidig ble all skiløping henvist til Heftyebakken som starter ved Sportsrestauranten på Frognerseieren og som ender på Svendstuen.

I dag synes både de akende og skiløperne å respektere denne ordning.

Bobsleighbane

Bobsleighsporten holdt sitt inntog med de olympiske vinterlekene i Oslo i 1952. Bobsleighbanen som ble anlagt fra Sportsrestauranten på Frognerseieren og som endte 1500 meter nede i Heftyebakken til vinterlekene i 1952, ble bare en engangsforeteelse. Det ble nok med tiden arbeidet med planlegging av en ny bobsleighbane i området helt frem til 1990-årene da det ble bestemt at bobsleighbanen i Norge skulle legges til Lillehammer og vinterlekene der 1994.

Håndkolorert postkort utlånt av Ivar Ulvestad.

Litteratur:

Andreas Vevstad: Det begynte med Frognerseterskogen, Oslo Kommunes skoger 1889–1989.

Finn Holden: Vinderen fra fangstboplass til moderne bydel, Oslo 2000.

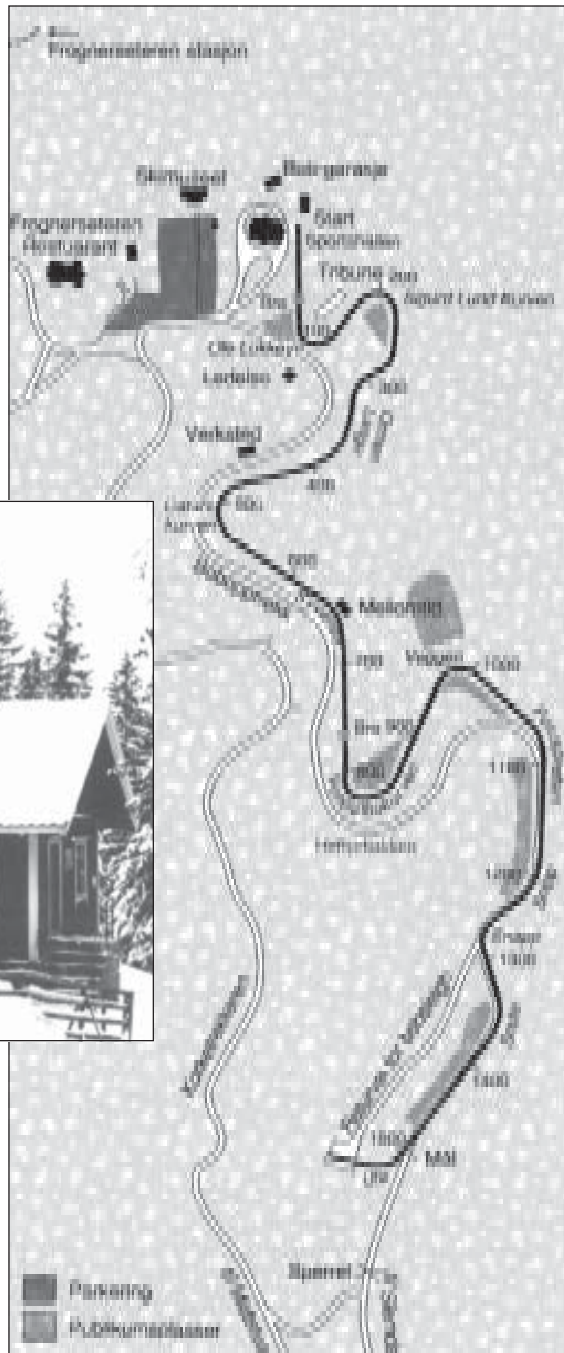
Vinderen Historielags medlemsblad 1993/4 og 1994/1.

St. Hallvard nr. 1994/1.

Over: Husmannsplassen ved Midtstuen ca 1900. Fra Vevstad.

Ved siden: Bobbanen til OL 1952. Banen er nå nedlagt, men trasseen er delvis tatt i bruk av Holmenkollen Riksanlegg som konkurranseløyper. Fra Vevstad.

Kulturhistoriske skilt i Oslo

Oslo Byes Vel har gitt ut en Skiltguide over 250 kulturhistoriske skilt som Foreningen har fått satt opp i Oslo. Listen spenner over en tidsperiode fra middelalderen til ca. 1950. Av disse 250 skiltene er bare fire fra Bydel Vinderen: Ris gård (30), Gaustad Asyl (123), Heftyevillaen (146) og Frognerseteren (177).

Vinderen Historielag mener at langt flere "objekter" i bydelen fortjener et kulturhistorisk skilt. Oslo Byes Vels kulturhistoriske skiltprogram åpner for forslag til nye skilt: "Reaksjoner fra interesserte og kunnskapsrike brukere av denne guide mottas meget gjerne med sikte på videreutvikling og forbedringer." Vi mener at flere bygninger fyller kriteriene i skiltprogrammet, "at stedet er knyttet til en betydningsfull person, begivenhet eller virksomhet – eller at objektets alder er bemerkelsesverdig."

I første omgang foreslår Vinderen Historielag kulturhistoriske skilt på følgende bygg:

1. .Ris kirke – der den illegale avisen "London-Nytt" ble trykt i tårnet under okkupasjonen, se medlemsbladet for VH 1995/2.
2. Holmenkollen Skydsstasjon – skysstasjon fra Besserud til institusjonene på Holmenkollen og Frognerseteren 1899-1910, se medlemsbladet for VH 1992/4.
3. Grimelund gård – våningshus og tun bevart, hovedhuset fra 1700-tallet, Hjemmefrontens møtested i 1941.
4. Vinderen gård – våningshus bevart fra begynnelsen av 1800-tallet.
5. Holmenkollen Park Hotell Rica – oppført 1891 som Holmenkollen Sanatorium, den gamle delen av bygget står fremdeles.
6. Husmannsplassen Hagan hvis den ikke blir ødelagt av det prosjekterte bygget på Storebrandtomten, se medlemsbladet 1999/3.
7. Folkeobservatoriet på Holmenkollen – først på Abelhaugen, så på Holmenkollen 1911 – 1921, se medlemsbladet for VH 2000/2.
8. Holmenkollen kapell – opprinnelig bygd 1903, brent ned, gjenoppført 1996 etter de gamle tegninger, se medlemsbladet 1997/4.
9. Barndomshjemmene til tre Nobelprisvinnere: Lars Onsager (2000/3), Ragnar Frisch (2001/1), Odd Hassel (2001/2).

Vinderen Historielag ser dette som en så viktig oppgave for å vekke interesse og skape forståelse for vår bydels historie at vi kan være villig til å gi økonomisk støtte til nye kulturhistoriske skilt i bydelen.

Med vennlig hilsen
for Vinderen Historielag

Anne-Wenche Ore
leder

ÅRSMELDING 2002

Vinderen Historielag har i 2002 videreført virksomheten fra foregående år. Vi har hatt som målsetning å lage medlemsblad med stoff fra bydelen som kunne vekke interesse. Det er trykket fire medlemsblad.

I løpet av året ble det avviklet fem arrangementer. Laget har fått god økonomisk støtte – gaver fra medlemmer og støtte på kr 10 000 fra Eckbos Legater. Medlemstallet pr. 31.12. 2002 var 1025, en nedgang på 20 fra i fjor.

Historielagets årsmøte ble holdt 12. mars i Eckbos Selskapslokaler. Ved valgene ble Finn Holden, Øyvind Gaukstad og Gunnar Sandsbraaten gjenvalgt for 2 år. Else M. Astrup trakk seg av helsemessige grunner. Pat Rørholt ble valgt som nytt styremedlem for 2 år. Tore Holst og Bjarne Mjaaland ble gjenvalgt som revisorer.

Valgkomiteen: David Bruton ble gjenvalgt. Solfrid Langmark og Karen Margrethe Sødning tok ikke gjenvalg. Anita Kildal og Ingrid Haugmo ble valgt til nye medlemmer. Etter årsmøtet kåserte Holger Koefod om "Kunstnere fra vår bydel". Årsmøtet ble avsluttet med servering av bløtkake for de fremmøtte. Ca 100 personer deltok på møtet.

5. juni arrangerte historielaget en vårvandring "På jakt etter bobsleighbanen, de smeltede spor". Cicerone var Truls Astrup. Ca 50 personer deltok. St. Hans aften arrangerte historielaget en "kultursti" ved Holmendammen. Ca. 100 personer deltok.

Også i år deltok vi med arrangement på den europeiske kulturminnedagen. Søndag 8. september inviterte vi medlemmene til et møte på Svendstuen skole. Jan Høeg og Nina Harsheim fortalte om skolens utvikling fra 1936 til i dag. 25 personer var til stede.

Julemøtet ble i år arrangert i GlaxoSmithKlines konferansesenter. Statsstipendiat Ørnulf Hodne fortalte om "Mann og kvinne i norsk folkekultur". Det var ca 60 personer til stede.

Et samarbeid med Friluftsetaten over flere år har resultert i rekkverk langs Vinderenfossen. Rekkverket er bekostet av historielaget.

I 2002 er det holdt åtte styremøter. Historielaget har arrangert et møte for Fellesrådet for historielagene i Oslo om å lage Websider. Historielaget har deltatt i et møte om bedre samarbeid med skolene også i regi av Fellesrådet for historielag i Oslo. Historielaget har deltatt i to kontaktmøter som Fellesrådet arrangerer. Historielaget har vært representert i møter i Oslo Elveforum. Historielaget sendte 30. november 2002 et brev til Selskabet for Oslo Byes Vel med forslag til flere kulturhistoriske skilt i bydelen (brevet er gjengitt på forrige side).

Det ble høsten 1999 startet en samtalegruppe i lokalhistorie ved Vinderen eldresenter, denne fortsatte også i 2002. Historielaget står som en av eierne av Vinderen Frivillighetsentral og er representert i styret.. Styret er fortsatt opptatt av den gamle husmannsplassen Holtet på Slemdal og i særdeleshet i byggeplanene ved husmannsplassen Hagan ved Gressbanen. I den anledning var to representanter for styret med på Byutviklingskomiteens befaring i området ved Hagan.

Voksenlia 20/1 2003

Anne-Wenche Ore, leder

VALGKOMITEENS INNSTILLING

Til Årsmøtet i Vinderen Historielag

Styret har i det siste året bestått av

Leder:	Anne-Wenche Ore	tar ikke gjenvalg
Redaktør:	Finn Holden	ikke på valg
Sekretær/kasserer:	Per Henrik Bache	tar gjenvalg
Styremedlem:	Pat Rørholt	ikke på valg
Styremedlem:	Evelyn Borchsenius	tar ikke gjenvalg
Styremedlem:	Øyvind Gaukstad	ikke på valg
Styremedlem:	Ole Krohn	tar ikke gjenvalg
Styremedlem:	Wenche Undrum	tar gjenvalg
Styremedlem:	Gunnar Sandsbraaten	tar ikke gjenvalg

Valgkomiteen foreslår at de av styrets medlemmer som har sagt seg villig til å fortsette, får anledning til å gjøre det.

Som vist ovenfor, tar Anne-Wenche Ore, Evelyn Borchsenius og Ole Krohn (valgt frem til 2003) ikke gjenvalg, og Gunnar Sandsbraaten tar av helsemessige grunner ikke gjenvalg.

Av innkomne forslag til medlem av styret har valgkomiteen gleden av å foreslå følgende fem kandidater til de fire ledige verv. Disse er i alfabetisk rekkefølge:

Finn Bendik Bendiksen	Grimelund, (pensjonert advokat)
Inge Bryhni	Vinderen (førsteamanuensis, geologi)
Laila Heyerdahl	Gressbanen (grafisk designer)
Anne Marie Resen	Gulleråsen (pensjonert lærer ved Ris og Midtstuen)
Sabria Zedsal	Charlotte Andersensv. (bibliotekar, skribent)

David L. Bruton
sign

Anita Kildal
sign

Ingrid Rolfsen Haugmo
sign

REFERAT FRA JULEMØTET 2002

Av EVELYN BORCHSENIUS

Vinderen Historielags julemøte ble i år feiret på GSK Konferansesenter. For oss som ikke før har vært på dette nye konferansesenteret, var det imponerende og interessant å få se det. Store, luftige og oversiktlige rom og foajé med en yttervegg av bare glass. Vårt møte ble holdt i et stort auditorium hvor vi alle satt, hørte og så meget godt. Foredragsholderen, statsstipendiat Ørnulf Hodne, holdt et meget engasjert og interessant foredrag om «Mann og kvinne i norsk folkekultur». Det ble ledsaget av bilder vist på overhead. Det var bilder malt av kunstnere som Werenskiold, Astrup og Kittelsen. Vi fikk se St. Hans-fest, dans, unggutter på frierføtter etc. Men jeg tror vi alle var rystet over å høre hvor vanskelig mange unge kvinner hadde det og hvor umenneskelig hardt de ble dømt og straffet hvis de ble med barn med en uønsket barnefar. Det var også tankevekkende å høre hvor liten frihet den unge kvinne hadde til å selv velge sin ektefelle. Ørnulf Hodne fikk meget fortjent applaus av forsamlingen. Det var ca 60 personer til stede.

Under medlemmenes 10 minutter orienterte Arild Holland om den planlagte utbyggingen med høye boligblokker i Bjørnveien 109 («Storebrandtomten»). Dette vil ødelegge den verneverdige husmannsplassen Hagan fra 1720 som er en av naboenes til utbyggingstomten. Hagan er den eneste husmannsplass som er igjen i Oslo med alle bygninger i behold. Utbyggingsforslaget skal opp i bystyret 18. desember, og utfallet er meget uvisst. Holland anmodet alle som måtte kjenne et medlem av bystyret, å ta kontakt og understreke nødvendigheten av å stoppe en utbygging som vil ødelegge Hagans miljø.

Efter møtet ble det servert gløgg og pepperkaker, og medlemmene kunne prate hyggelig sammen.

LYSEBU

AV WENCHE UNDRUM

For den ivrige turgåer er nok Lysebu og skogen rundt et velkjent og kjært syn. For den som ikke har vært der, vil jeg si at kontrasten er stor fra det urbane og opp hit. Bare 15 minutters kjøring fra byen ligger dette vakre gårdstunet vennlig plassert med et vidt, vakkert og vilt utsyn over Sørkedalen og åsene bak. Gjestfriheten møter deg på gårdstunet. Bygningene bare ligger der og venter på besøk.

For meg står gjestfriheten personlig og venter i døren. Tone Larstorp, smilende og glad over nok en gang å kunne invitere meg til lunsj. En travel hotell-direktør har ikke alltid like mye privat tid å ta av. Så for å treffe henne og få en prat, tar jeg en tur hit en gang imellom.

Før jeg forteller om Lysebu, dette dansk-norske samarbeidet med sin opprinnelse fra krigen, vil jeg gjerne fortelle om Tone Larstorp, den yngste hotell-direktøren stedet har hatt. Hun søkte stillingen for 20 år siden, og tenkte at etter tre år så burde stedet være godt i gang, og hun kunne søke seg videre.

Men hvem ville ansette en ung dame på 26 år? Til en stiftelse som trenger ett menneske med mot og drivkraft? Referansene og skole var det ikke noe i veien med, det var alderen. 26 år? Altfor ung. Hun forteller fargerikt om ni intervjuer, av store menn, Albert Nordengen, Francis Sejersted, Sven Stray og flere. Alle hadde det felles at de hadde STORE skrivebord med laaaang vei over gulvet

før man kom frem. De var mektige menn, og for 20 år siden var det ikke vanlig å ansette kvinner i ledende stillinger. I hvert fall ikke et damemenneske på 26!

Etter 20 år er hun her fremdeles, denne driftige damen som driver Lysebu som om det var et personlig hjem. Hun står klart og bestemt for det hun tror på, og noen verbale slag har det vært gjennom tidene. Med sans for detaljer og det hjemlige har hun skapt en spesiell atmosfære som man umiddelbart fornemmer. Hun er arbeidsom og til stede, husfruen på Lysebu.

Hun begynte med seks ansatte, ingen gjeld og nesten ingen gjester. I dag har hun 50 ansatte og en omsetning på 40 mill. i året. Den kommersielle virksomheten er viktig for at de kan utføre den ideelle, denne kulturutvekslingen mellom Danmark og Norge som startet med pakker fra Danmark under krigen, og nå et kultursamarbeide landene i mellom. Stedet drives uten støtte av noe slag. Her feires barkedåp og konfirmasjon, og skal man gifte seg her, bør man helst bestille plass før brudgommen har fridd! Så populært er det.

90 % av omsetningen er gjenkjøp. Hun sier selv at hun passer godt på de gjestene hun har, fremfor å avertere etter nye.

Lysebus historie er også spesiell. Tegnet av arkitekt Magnus Poulsson, bygget i 1918, til privat formål. Nå er det Norges nasjonalgave til Danmark. Det ble gitt til Fondet for dansk-norsk samarbeid som takk for danskepakkene

Norge mottok fra Danmark under 2 verdenskrig. Magnus Poulsson ledet også ombygningen av Lysebu etter krigen.

Fondet for Dansk-norsk samarbeide har som formål å bidra til økt forståelse og samarbeid mellom Danmark og Norge på kulturelle og andre områder. Fondet har spesialisert seg på følgende områder: Kurs i språk, kultur og historie for studenter og lærere, dansk-norske seminarer, opphold for stipendiater, utstillinger, bokutgivelse og forskning i dansk-norske emner.

Initiativet og opprinnelsen til dette fondet var Norgeshjelpen som ble stiftet av den danske admiral Carl Hammerich og hans norskfødte frue, Borghild, født Schmidt. Det var Borghild0 Hammerich som så en mulighet til å hjelpe Norge med mat under krigen. Hun fikk med seg Petra Sletten og Asbjørg la Cour, alle tre norske og bosatt i København. Disse damene stod for en av de største pengeinnsamlinger i Danmark noensinne. Pengene ble samlet inn fra alle samfunnslag i Danmark, og ble brukt til å kjøpe mat som ble sendt til Norge. I 1944 var det sendt mer enn 175 000 pakker over Skagerrak. I hver pakke la de et kort "Med de venligste Hilsener fra Danmark og de danske Givere, der i en streng tid gerne paa denne Maade vil bringe Dem lidt Glæde og Oppmuntring." I 1943, den mørkeste krigsjulen, ble det lagt fem røde og fem hvite julelys i pakkene. På julekortene var det tegnet damer med nisseluer som ønsket alle Danmarks venner i Norge en god og velsignet jul. Hilsener som disse var kanskje minst like viktige for mottakerne som matvarene. Etter krigen var det 13 millioner kroner tilbake fra

innsamlingen til Norge. Disse pengene ble tilført Fondet for dansk-norsk samarbeide ved stiftelsen 1. mars 1946.

I 1947 ble så eiendommen Lysebu skjenket til dette Fondet som en norsk folkegave til minne om dansk brorskapsånd under krigsårene. I gavebrevet står det at formålet med gaven var å gi "danske kvinner og menn av alle yrker, et hjem for å arbeide eller studere". I 1950 kjøpte Fondet Schæffergården i Gentoft i Danmark. Schæffergården skulle tjene samme formål i Danmark som Lysebu i Norge.

Dermed var formen på stipendene gitt: de skulle gi bolig med full forpleining for henholdsvis danske og norske stipendiater, både enkeltpersoner og grupper. Fondet arrangerte dessuten hvert år en rekke kurs, seminarer og konferanser med dansk-norsk tema på Lysebu og Schæffergården.

For å sikre midler til fondsvirksomheten og å dekke de stigende omkostningene, besluttet Fondets styre å modernisere begge anleggene, slik at de kunne åpnes for alminnelig kursvirksomhet. Lysebu og Schæffergården har derfor fra henholdsvis 1956 og 1972 fungert som kurs- og konferansesenter. Inntekten av driften går i sin helhet til det ideelle formålet.

Kjernen i driften på Lysebu er det gode kjøkkenet. Det passer derfor ikke for den som slanker seg. Det bakes brød og lages eget syltetøy. Lunsjbordet er delikat satt sammen for enhver smak. Middagene baserer seg mye på sesongmat, selv om alt kan skaffes for den som måtte ønske det. Spisesalen er nylig bygget om, og ligger flott til med utsikt over vakker natur. Mat og omgivelser går

i hverandre. Man spiser godt og lenge når man sitter slik og ser utover åsene.

Hvert år før jul er det en juleutstilling her av danske Jette Frølich. Hele Lysebu pyntes med de flotteste juledekorasjoner. Dette er også et dansk-norsk samarbeid. Den danske ambassadøren står gjerne for den offisielle åpningen. Etterpå er det bare å forsyne seg av de deiligste småretter, før man kan kjøpe med seg det man ønsker av julepynt.

Navnet "Lysebu" var det overretts-sakfører Herman Krag som fant på. Men vet ikke helt hvorfor han valgte akkurat det navnet, men antar at det er fordi man ser inn til Lyse i Sørkedalen.

Mitt besøk går mot slutten. Stadig sirkler noen av Tones medarbeidere rundt, og jeg ser de trenger sjefen til andre gjøremål. Jeg takker pent for meg, og tenker som jeg pleier når jeg går herfra" For en deilig og fredelig plett så nær byen. Oslo må jo være en unik hovedstad når man er langt inni skauen bare 20 minutters kjøretur fra sentrum!"

*Vinterbildet av Lysebu fått fra Lysebu.
Sommerbilde av Lysebu. Foto: Clemens Saers.*

NORSK REGNESENTRAL 50 år

AV LARS HOLDEN

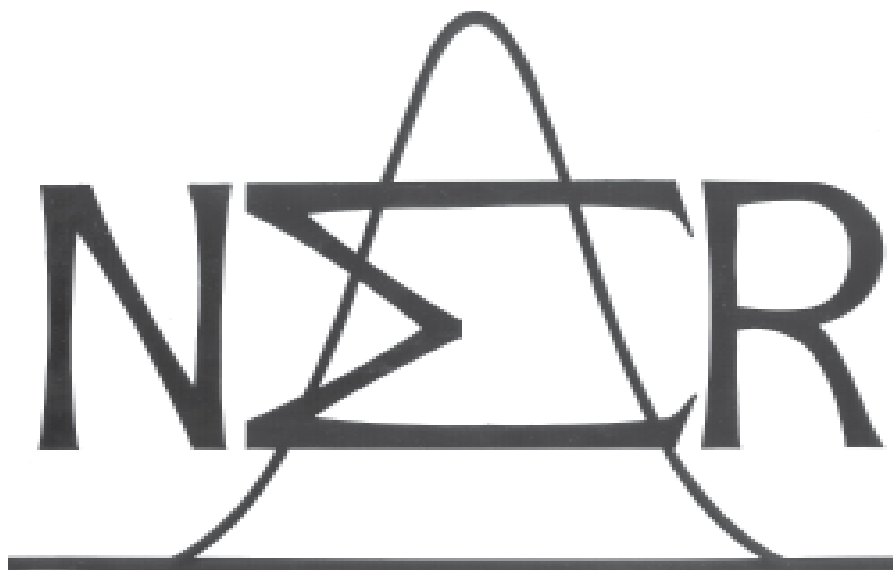

Norsk Regnesentral (NR) hadde 50-års jubileum i 2002, og jeg vil benytte anledningen til å gi en oversikt over historien. NR holdt til i brakkene mellom SI/SINTEF og Gaustadbekken fra 1963 til 1988. Da flyttet NR inn i Informatikkbygget i Gaustadbekkdalen. Fra 1952 til 1958 holdt NRs hovedavdeling til på SI. NR var et NTNFI-institutt fra 1958 og ble en stiftelse i 1985.

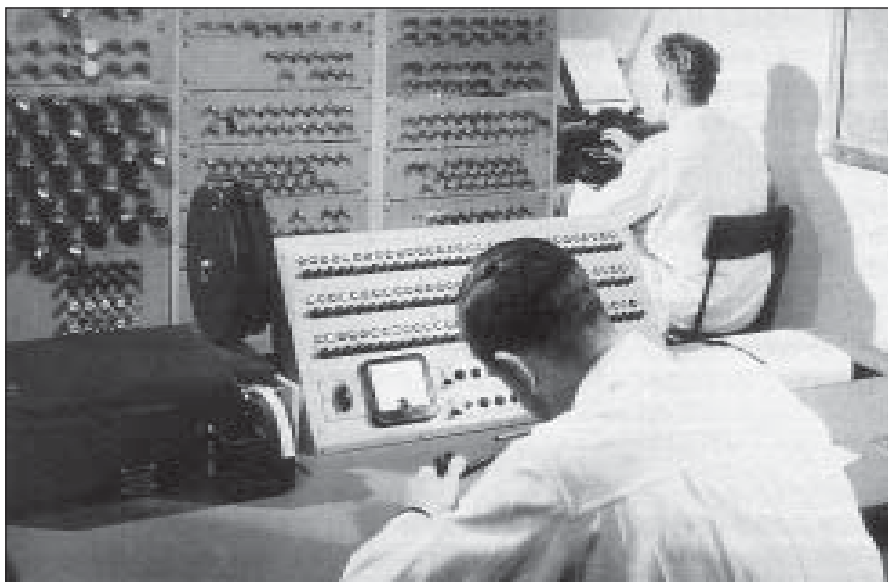
”Norsk regnesentral for ren og anvendt forskning” ble etablert 1. januar 1952 for å fremme anvendelsen av matematikkmaskiner. Det skulle være et

oppdragsinstitutt for databehandling og utføre matematiske og statistiske regneoppgaver for forskning, offentlige forvaltning og næringslivet. NR var en serviceinstitusjon og hadde filialer i Bergen, Trondheim, Kjeller og Ås. Oppgavene var blant annet tekniske og økonomiske beregninger for professorer, aktuarberegninger, landmåling, gallupundersøkelser og værstatistikk for Norges Meteorologiske institutt.

NR og SI stod bak den første norskbygde datamaskinen, NUSSE, en elektronisk siffermaskin som var i bruk fra 1954 til 1957. Den hadde en hukommelse på 512 ord. NUSSE ble brukt til viten-

NRs logo fra 1963 til 1983 symbolisert med normalfordelingskurven og summetegnet.

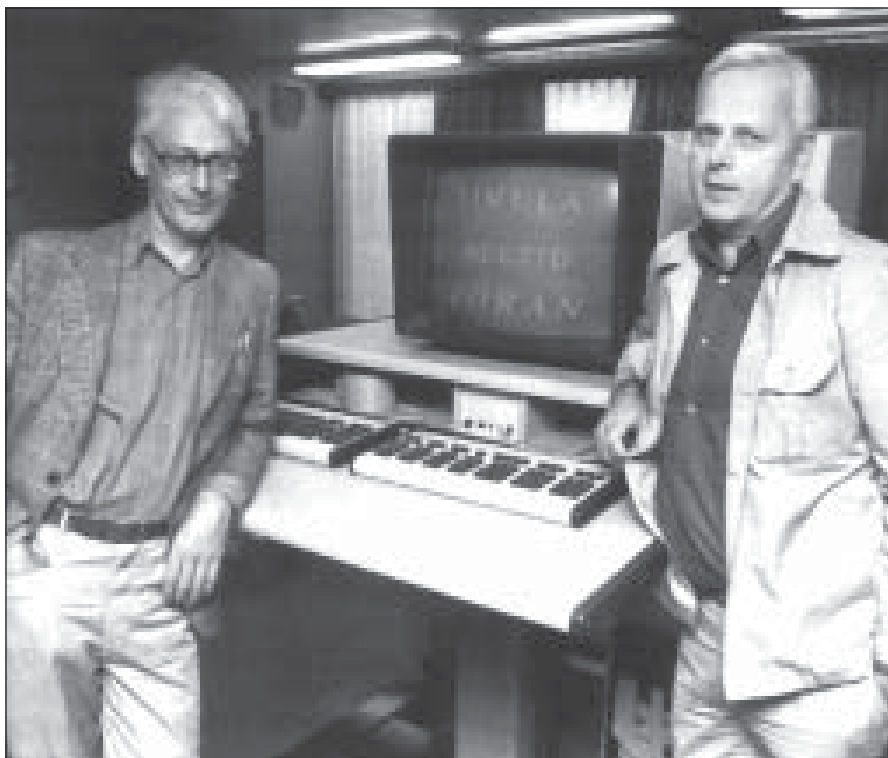

NUSSE i bruk av Thomas Hysing og Kjell Kveim

skapelige beregninger, men var en ustabil regnekraft. Det meste av NRs oppdragsinntekter kom fra arbeid med vitenskapelige beregninger, offentlig administrasjon og beregninger for forsikringselskap utført på hullkortmaskiner. En større engelsk maskin, DEUCE, ble anskaffet sammen med Statistisk Sentralbyrå i 1959. DEUCE hadde et hurtiglager på 402 ord og trommellager på 8192 ord. Med DEUCE økte hullkortkapasiteten betydelig, og det ble et tett samarbeid med byrået. Mye av aktiviteten var knyttet til administrative oppgaver som salgsstatistikk og lønnsregnskap for større bedrifter.

I 1963 ble det kjøpt en UNIVAC 1107 som da var Nord-Europas største data-maskin. Maskinen førte til at brakkene på Gaustad ved siden av SI ble reist i all hast sommeren 1963. Denne maskinen var vesentlig større enn de foregående med

32K ord i hurtiglager og 1500K ord i trommellager. Maskinen stod innenfor noen store utstillingsvinduer mot det som i dag er Ring 3. Med UNIVAC var det et behov for mange programmerere, og NRs stab vokste til 110 ansatte i 1968. Det var hele tiden en stor kontingent med engelske programmerere. UNIVAC ble brukt av en rekke større industribedrifter som Aker, Hydro og Veritas i tillegg til vitenskapelige beregninger for Universitetene og SI. Programmene som ble utviklet på maskinen, var svært viktige for en rekke større industriprosjekter. Da det ble behov for større maskiner enn UNIVAC 1107 til administrativ databehandling og regnekraft overtok kommersielle selskaper disse oppgavene. Salget av UNIVAC 1107 i 1969 og en potensiell nedleggelse av NR medførte en større konflikt med NTNf. De ansatte klarte imidlertid å redde instituttet fra

Unge forskere ved PC med skjermbildet "Simula alltid foran". Ole-Johan Dahl (t.v.) og Kristen Nygaard.

oppsplitting og nedleggelse.

NR ble omdannet til et metodeinstitutt for databehandling og kvantitative metoder. Nå ble det konsentrert om egen forskning og utvikling, ikke bare som en regnesentral. I 1970-årene finansierte NTNf ca 40 % av driften. Den offentlige forskningsfinansieringen har jevnt avtatt til under 20 % i dag. Hovedaktiviteten ved instituttet i 1970 og frem til i dag, er oppdragsforskning finansiert av næringslivet og offentlig forvaltning.

Drude Berntsen ledet instituttet fra 1970 til 1990. Etter den tid har det vært 4 ledere, som ikke har formet bedriften i

samme grad.

I 1961 startet arbeidet med utviklingen av Simula, det første objektorienterte programmeringsspråket. Objektorientering vil si at man i beskrivelsen i programmet bruker mest mulig hverdagslige relasjoner. Om et program beskriver mennesker, bruker man begreper som personens navn, foreldre, eiendeler og en kø med mennesker istedenfor tabeller med tall og tekster. I dag blir dette prinsippet brukt i de fleste dataprogrammer. Den første versjonen av Simula ble levert i 1965, og utviklingen fortsatte ved NR frem til dannelsen av Simula as i 1985. For dette arbeidet ble

Eldre forskere med Kommandørkorset av St. Olavs orden. Kristen Nygaard (t.v.) og Ole-Johan Dahl.

Kristen Nygaard og Ole-Johan Dahl hedret med Turingprisen for 2001 og von Neumann medaljen for 2002, de to fremste internasjonale utmerkelser innen databehandling. Begge to døde sommeren 2002.

Kristen Nygaard kom til instituttet i 1960 for å etablere operasjonsanalyse. Optimale hogstplaner ble utviklet for skogbruket, og persontrafikken i Osloområdet ble analysert. Med utviklingen av Simula ble simulering brukt aktivt innen operasjonsanalyse før interessen for fagfeltet avtok i 70-årene. Da økte interessen for samfunnsmessige konsekvenser av databehandling, innføring av

ny teknologi og terminalarbeidsplasser. Dette var det tredje av Kristen Nygaards forskningsfelt. Han forlot NR i 1984 for å bli professor ved Universitetet i Oslo.

Arbeidet med datakommunikasjon har vært sentralt ved NR helt siden UNIVAC perioden. I samarbeid med Televerket ble det arbeidet med standardisering fra 1970-årene. Dette førte til at to NR forskere fikk Telenors forskningspris i 1997. NR var sentral i innføringen av internett i Norge. I dag er dette arbeidet videreført i bruk av mobilt utstyr og datasikkerhet.

I 1990-årene kom interessen for multimediaanvendelser innen IT. Ut-

fordringen er at alle typer data lettest mulig skal kunne brukes på alle enheter med alle mulige nettoppkoblinger. Sentrale anvendelser er spill og læring.

Parallelt med utviklingen innen data-behandling har det hele tiden vært jobbet med matematiske problemstillinger der datamaskinen har vært et sentralt verktøy tilsvarende som laboratoriet er for en kjemiker eller fysiker. Dette ble kalt kvantitative metoder frem til midten av 1980-årene hvor det bare var arbeid innen statistikk og fjernmåling. Arbeidet med statistiske modeller startet allerede i 1950-årene. Instituttet har i dag over 30 statistikere og er et av de største miljøene i Europa innen anvendt statistikk. Anvendelsene har vært innen de fleste områder som samler data. I dag er de største anvendelsene evaluering av porteføljen til banker og forsikrings-selskap, energipriser, ressursmodeller for fisk og hval, logistikk og geologien i oljereservoarer.

I 1960-årene var optimering og tekniske anvendelser sentrale. Det ble arbeidet med å dimensjonere broer og utvikling av verktøy for å bygge super-tankere og oljeplattformer.

Fra 1970 vokste det frem en stor interesse for kartautomatisering og geografiske informasjonssystemer. Disse fagfeltene fortsatte i flere nystartede og noen etablerte firmaer i midten av 1980-tallet. For NR ledet denne aktiviteten til fjernmåling og romlig statistikk. Romlig

statistikk er modellering av fenomener som varierer geografisk og i tid slik som forurensning, torskebestanden i havet og olje i et oljereservoar. NR er Norges fremste miljø innen mønstergjenkjenning i satellittbilder som blant annet brukes til å overvåke klima og anslå snømengden i fjellet. NR har utviklet metodikken som bestemmer fangsten av vågehval og har utviklet metoder som brukes i utvinning av olje av over 50 oljeselskap over hele verden.

Gaustadbekkdalen vil være det viktigste utbyggingsområdet for forskning og utvikling i Osloområdet i årene som kommer. I dag bygges en mikroelektronikklab av Universitetet og SINTEF og prosjekteringen av et nytt informatikkbygg begynner snart. Forskningsparken planlegger ytterligere utvidelser. Rikshospitalet har nylig bygget i nærområdet. SINTEF planlegger utvidelser der NRs gamle brakke ligger ved Gaustadbecken. NR ligger sentralt plassert i det som blir det viktigste utbyggingsområdet i tiden fremover.

Lars Holden er adm.dir. på Norsk Regnesentral

Kilder

Norsk Regnesentral, 1952-2002, 392s, tilgjengelig fra Norsk Regnesentral

Under: Norsk Regnesentrals logo siden 1983.

*Over: Norsk Regnesentrals nye bygg, Informatikkbygget, i Gaustadbekkdalen.
Under: Norsk Regnesentrals første bygg.*

Likvidering for øynene på Vinderenelever

AV BJØRN PEDERSEN

Finn Holden skrev en artikkel i medlemsbladet nr 2/1995 med denne tittelen som jeg først nå har blitt oppmerksom på. Jeg var øyenvitne til at den forhatte sjefen for Statspolitiet, Karl A. Marthinsen ble likvidert 8. februar 1945, men jeg husker det noe forskjellig fra hvordan det er beskrevet av ham.

Det var ikke friminutt da det hendte. Jeg satt i klassen på toppen av vestsiden av farmasibygningen ved universitetet på Blindern. Jeg husker det som det var i går. Jeg satt ved vinduet og så den sorte Mercedesen med store skjermer komme rullende på Blindernveien mot byen og

stoppe omtrent der fotgjengerovergangen er i dag. Ut av bilen krøp sjåføren, gjemte seg først bak bilen og løp så videre langs veien ut av sikte for meg. Fra lagret med torv rett under vinduet kom to menn med lyse trenchcoats løpende (akkurat som på film). Den ene skjøt etter sjåføren og traff ham i hånden (fortalte vaktmesteren etterpå). Den andre hoppet opp på stigtrinnet og skjøt inn i bilen mot Marthinsen (som jeg ikke så). En i klassen ropte: Det er Marthinsen! Alle ropte hurra unntatt læreren, nazisten, overlærer Faste Enodd, vår klasseforstander. Han ga oss en skjennepreken. I mai noen få måneder etterpå skjøt han seg, kone og barn.

STYRET I VINDEREN HISTORIELAG 2002-2003

Leder:	Anne-Wenche Ore, Jerpfaret 14, 0788 Oslo,	22 14 27 58
Nestleder:	Øyvind Gaukstad, Haakon d godes vei 10, 0373 Oslo,	22 14 37 76
Sekretær/kasserer:	Per Henrik Bache, Skøyen terr. 2, 0276 Oslo,	22 50 70 83
Redaktør:	Finn Holden, Apalvn. 4, 0371 Oslo,	22 69 91 45
Styremedlem:	Evelyn Borchsenius, Melkevn. 43, 0779 Oslo,	22 14 64 22
“	Ole Krohn, Lille Borgen vei 7, 0370 Oslo,	22 14 73 34
“	Pat Rørholt, Skådalsveien 18 B, 0781	22 14 39 25
“	Gunnar Sandsbraaten, Svarttrostvn. 11C, 0788 Oslo,	22 14 91 12
“	Wenche Undrum, Slyngvn. 9A, 0376 Oslo	22 14 62 31

Historielaget har til formål å vekke interesse og skape forståelse for vår bydels historie. Det er viktig å ta vare på gamle minner i vårt nærmiljø som en kulturarv vi ønsker å gi videre.

Laget arrangerer medlemsmøter og gir ut et medlemsblad som kommer ut fire ganger i året. Laget ønsker å arbeide aktivt for å verne og merke fornminner og alle slags kulturminner i vår bydel.

Alle våre tidligere blad fra 1992 kan kjøpes ved henvendelse til sekretæren. Register over tidligere artikler finner du på vår hjemmeside <http://www.vinderen.historielag.org>.

Bladene koster kr 25,- per stk unntatt for nr 2/98 til kr 50,- og SKIBAKKE SPECIAL til kr 40,- Vanlig porto kommer i tillegg.

Vi vil gjerne nå flest mulig av bydelens beboere og ønsker at de støtter laget med medlemskap eller deltar i vår virksomhet. Er du interessert i vårt arbeid, kan du ta kontakt med Per Henrik Bache, tlf. 22 50 70 83, eller pbache@online.no.

Fortsettelse fra s.32:

Holden skriver: “En serie skudd fra maskingevær og maskinpistoler drepte ham på stedet og såret sjåføren hans.” Jeg mener å huske at han som skjøt etter sjåføren, brukte en pistol mens han som skjøt Marthinsen brukte en stengun. Noe maskingevær kan jeg ikke huske, men det er mulig at det stod i torvlageret, og at det var skudd fra dette som stoppet bilen.

Redaktøren:

Jeg var ikke vitne, så jeg har bare gjengitt andre vitner. Med Karl Marthinsen var en viktig og brutal nazileder drept av Hjemmefronten. Likvideringen var godkjent på forhånd både av Hjemmefronten og av regjeringen i London. Tyskerne reagerte sterkt. De to neste dagene ble 29 nordmenn skutt som represalier. FH

Til venstre: et bilde av klassen tatt året etter, 1946, hvor klasseforstanderen var overlærer Halstein Haug. På grunn av krigen gikk vi bare to år på Vinderen skole: første og syvende klasse.